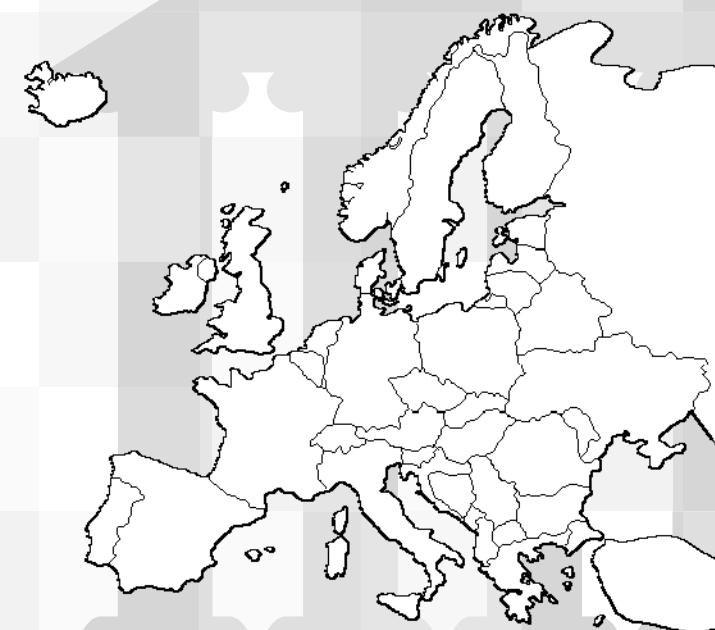

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μελέτη αιτιών για το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής σε προγράμματα Δια Βίου μάθησης στην Ελλάδα

Παραδοτέο 1^ο
Μεθοδολογία του έργου

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Γ.Σ.Ε.Ε

Ιουλιανού 28 (1^{ος} όροφος) - 10434
ΑΘΗΝΑ

Τηλέφωνο: 210 – 88 38 680

Φαξ: 210 – 88 38 148

Email: kanep@otenet.gr

Ιστοσελίδα: www.kanep-asee.gr

Έργο :

ΜΕΛΕΤΗ ΑΙΤΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΜΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ

Συντονιστής Έργου

Κουρουτός Μιχάλης – Διευθύνων Σύμβουλος Κ.ΑΝ.Ε.Π. Γ.Σ.Ε.Ε.

Συντονισμός Ομάδας

Μουζέλης Νίκος, Κοινωνιολόγος - Καθηγητής Λ.Σ.Ε.

Φραγκουδάκη Άννα , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών

Κουλαϊδής Βασίλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Γούλας Χρήστος,Επιστημονικός Συνεργάτης ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Ομάδα Έργου

Δημόπουλος Κώστας. , Κατρούγκαλος Γιώργος, , Άγγελος Ευστράτογλου, Χρήστος Μινόπουλος, Κωστής Παπαιωάννου, Νίκος Φωτόπουλος, Καρατράσογλου Ιάκωβος, Παπαντωνόπουλος Κωστής, Κατσαρέας Πέτρος, Γλέζου Κατερίνα, Μπόθου Φραντζέσκα, Σελέκος Δημήτρης, Ταγγαλίδου Ευφροσύνη, Οικονόμου Ευδοκία, Βαρβιτσιώτη Ειρήνη, Χριστόπουλος Γιώργος, Κύρου Αλίκη

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
Διερευνώντας τον ορισμό της Δια βίου Εκπαίδευσης	7
Στόχοι της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.....	12
<i>A) Καταγραφή του νομοθετικού πλαισίου (2^ο παραδοτέο):.....</i>	<i>19</i>
<i>B) Χαρτογράφηση των φορέων συνεχιζόμενης και δια βίου εκπαίδευσης (3^ο παραδοτέο).....</i>	<i>20</i>
<i>Γ) Καταγραφή των ερευνών και μελετών κάθε είδους που έχουν έως σήμερα γίνει για τη Δια Βίου εκπαίδευση (4ο παραδοτέο).</i>	<i>23</i>
<i>Δ) Χαρτογράφηση των πληθυσμιακών ομάδων,</i>	<i>24</i>
<i>E) Καταγραφή των αιτιών διαρροής και των αναγκών.....</i>	<i>26</i>
<i>Τα ποιοτικά δεδομένα της διαρροής και η μεθοδολογία εντοπισμού και αξιοποίησής τους.....</i>	<i>27</i>
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	30
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.....	32

Εισαγωγή

Σε μια εποχή που η γνώση αποτελεί βασικό μοχλό κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, η ανάγκη για βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης, αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία. Οι τεχνολογικές, οικονομικές και γεωπολιτικές εξελίξεις στη διάρκεια του 20 αιώνα επηρέασαν σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο καθορίζεται η κίνηση των προσώπων, των πληροφοριών και των κεφαλαίων στον παγκόσμιο χάρτη, με αποτέλεσμα όλοι να αντιλαμβάνονται σήμερα την αξία της γνώσης και της μάθησης στο διεθνές στερέωμα.

Σε μια διεθνή πραγματικότητα που η γνώση ανανεώνεται και μεταδίδεται και ταυτόχρονα απαξιώνεται με ταχύτατους ρυθμούς, η παραδοσιακή αντίληψη για τη μάθηση δίνει καθημερινά τη θέση της στη συνεχή και αέναη προσπάθεια του ανθρώπινου υποκειμένου να κατανοήσει και να αφομοιώσει γνωστικά τις εξελίξεις και τις μεταβολές που συμβαίνουν σε όλα ανεξαιρέτως τα επιμέρους πεδία των κοινωνικών σχέσεων.

Μέσα σε αυτόν τον ιλιγγιωδώς μεταλλασσόμενο κόσμο, η δια βίου εκπαίδευση αναπτύσσεται ως ένα διακριτό επιστημολογικά πεδίο μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των επιστημών της αγωγής και της εκπαίδευσης το οποίο τις τελευταίες δεκαετίες καλλιεργείται και διαμορφώνεται συστηματικά.

Ταυτόχρονα, η δια βίου εκπαίδευση αποτελεί δομικό μέρος της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο με αποτέλεσμα να αποτελεί μία από τις βασικές προτεραιότητες στη χάραξη και την υλοποίηση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Η αξία της αναγνωρίζεται από τις επιμέρους εθνικές πολιτικές ολόένα και περισσότερο και για το λόγο αυτό ενσωματώνεται ως πολιτική προτεραιότητα στα εθνικά νομοθετικά πλαίσια με απώτερο στόχο την εναρμόνιση των πολιτικών σε ένα κοινό ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τον Ιούνιο του 2000 στη Φέιρα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζήτησε από την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να καθορίσουν μια συστηματική στρατηγική που να επιτρέπει σε όλους τους Ευρωπαίους να έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες δια βίου μάθησης. Στη συνάντηση αυτή τέθηκε και συζητήθηκε εκτενώς η άποψη ότι το μέλλον της Ευρώπης εξαρτάται από το κατά πόσο οι Ευρωπαίοι πολίτες θα καταφέρουν να ανταποκριθούν στις οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις που η παγκοσμιοποίηση διαρκώς θέτει.

Ειδικότερα, μια «ευρωπαϊκή περιοχή δια βίου μάθησης»¹ θα απελευθερώσει δυνάμεις στο εσωτερικό της Ε.Ε και θα επιτρέψει στους ευρωπαϊούς πολίτες να κινούνται ελεύθερα στο εσωτερικό μιας ενιαίας αγοράς αξιοποιώντας πιστοποιημένες ικανότητες και δεξιότητες.

Το Μάρτιο του 2000 στη Λισαβόνα² το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έθεσε τον στρατηγικό στόχο να καταστεί έως το 2010 η Ευρωπαϊκή Ένωση η πιο ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης στην παγκόσμια κοινότητα με μοχλό ανάπτυξης τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση και στοχευμένες παρεμβάσεις και πολιτικές στο πεδίο της νεολαίας, της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και της έρευνας.

Σε συνέχεια των ευρωπαϊκών πολιτικών πρωτοβουλιών για τη Διά βίου Μάθηση από τη Στοκχόλμη και τη Βαρκελώνη μέχρι και τη Διακήρυξη της Κοπεγχάγης³, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέτουν σε κοινή διακήρυξη τις ακόλουθες προτεραιότητες για τη συνεργασία στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης:

Ειδικότερα προτάχθηκαν ως στρατηγικές προτεραιότητες:

(1) η αναγνώριση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων κατάρτισης ανάμεσα στα ευρωπαϊκά συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης προς όφελος της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στις χώρες μέλη και της κινητικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

(2) η ενίσχυση των διακρατικών συνεργασιών και των συνεργασιών των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

(3) η αξιοποίηση του Ευρωπαϊκού Βιογραφικού Σημειώματος, του Europass για τη γλωσσομάθεια και άλλων εργαλείων πιστοποίησης επαγγελματικών ικανοτήτων με σκοπό τη διευκόλυνση της κινητικότητας

(4) η ενίσχυση των ευρωπαϊκών δικτύων επαγγελματικής εκπαίδευσης για την ανάπτυξη καινοτόμων μεθοδολογιών στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

¹http://www.europa.eu/education/policies/lll/life/comunication/com_en.pdf

² http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_el.htm

³ <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11902.htm>

(5) η παροχή προτεραιότητας στα προγράμματα συνεργασίας για την ανάπτυξη που συμφωνήθηκαν μεταξύ της ΕΕ και των εταίρων της, στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και στην καταπολέμηση της φτώχειας

(6) η παροχή προτεραιότητας στη χορήγηση βοήθειας και εμπορικών προτιμήσεων σε χώρες που δεσμεύονται πραγματικά με συγκεκριμένες και αποτελεσματικές στρατηγικές κοινωνικής ανάπτυξης.

(7) η δημιουργία κοινών δεικτών διασφάλισης της ποιότητας των υπηρεσιών εκπαίδευσης που παρέχονται σε όλα τα επίπεδα μέσα από την ανάπτυξη εργαλείων πιστοποίησης και αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δράσεων.

Ταυτόχρονα, στο ύψος της στρατηγικής αυτής, η εκπαίδευση ενηλίκων στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης, έρχεται στο προσκήνιο της ευρωπαϊκής ατζέντας μέσα από το *Σχέδιο δράσης για την Εκπαίδευση Ενηλίκων (27/9/2006)* και το πόρισμα της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων *«Εκπαίδευση Ενηλίκων : «ποτέ δεν είναι αργά για μάθηση»(23/10/2006)»*. Με δεδομένο ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο η συμμετοχή στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων παραμένει σε χαμηλά επίπεδα οι προτεραιότητες στην ευρωπαϊκή ατζέντα συμπυκνώνεται στα εξής⁴:

- *Στην άρση των εμποδίων στη συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων*
- *Στην εξασφάλιση της ποιότητας της εκπαίδευσης ενηλίκων*
- *Στην ποιότητα των παροχών*
- *Στην αναγνώριση και επικύρωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων*
- *Στην επένδυση στο γηράσκοντα πληθυσμό και τους μετανάστες*
- *Στη μετανάστευση*
- *Στην παρακολούθηση των δεικτών και στις συγκριτικές κατανομές μεταξύ των χωρών της Ε.Ε*

Στην ίδια συλλογιστική, οι βασικές προκλήσεις τις οποίες έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση⁵, εδράζονται :

⁴ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Ανακοίνωση της Επιτροπής, Εκπαίδευση ενηλίκων : ποτέ δεν είναι αργά για μάθηση*, Βρυξέλλες 23-10-2006, COM(2006)614 τελικό.

⁵ Ο.π σελ. 4,5

- Στην αρχή της ανταγωνιστικότητας, όπως αυτή διαμορφώθηκε στη Λισαβόνα με στρατηγικό στόχο την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής οικονομίας στη βάση της κοινωνίας της γνώσης
- Στην αντιμετώπιση των δημογραφικών αλλαγών και τη σημαντική αύξηση της γήρανσης του πληθυσμού
- Την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης προκειμένου να αντιμετωπισθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός

Προς επίρρωση της παραπάνω στρατηγικής το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 31/1/2008, εξέδωσε το Σχέδιο κοινής έκθεσης προόδου για το 2008 σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση & Κατάρτιση 2010», σε μια προσπάθεια να αποτυπωθούν οι ενέργειες που απαιτούνται για τη χάραξη συνολικών, συνεκτικών και συντονισμένων στρατηγικών εντός των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ειδικότερα προτάσσεται η εστίαση σε μεταρρυθμίσεις που σχετίζονται με τη δημιουργία μεγαλύτερων δημόσιων αλλά και ιδιωτικών επενδύσεων στην κοινωνία της γνώσης, την εκπαίδευση ενηλίκων, την επαγγελματική κατάρτιση, τα συστήματα αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων μέσα από την τυπική αλλά και την άτυπη μάθηση.⁶

Διερευνώντας τον ορισμό της Δια βίου Εκπαίδευσης

Η έκφραση «δια βίου» εκπαίδευση (lifelong) ενέχει έναν προοπτικό προσανατολισμό που αποσκοπεί στην υπέρβαση του χώρου και του χρόνου προς όφελος της διαχρονικότητας, της «αθανασίας» και της οικουμενικότητας. Ταυτόχρονα εκφράζει τη βαθιά σχέση της (εκ)παιδευτικής διαδικασίας με την ουσία της καθημερινής εμπειρίας σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής⁷ και υποδηλώνει την ανένα προσπάθεια του ανθρώπινου υποκειμένου να καταστεί ένα ολοκληρωμένο ον στο πλαίσιο της κοινωνικής και επαγγελματικής του πορείας.

⁶ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σχέδιο Κοινής έκθεσης προόδου του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2008 σχετικά με την εφαρμογή του Προγράμματος Εργασίας «Εκπαίδευση & Κατάρτιση 2010», «Παροχή δια βίου μάθησης για γνώση, δημιουργικότητα και καινοτομία». 5723/08
⁷ Χριστίνα Νικηταρά, «Δια βίου Παιδεία, διασαφήνιση και ορισμοί» Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2005

Στη 19η σύνοδο της UNESCO, που έγινε στο Ναϊρόμπι το 1976⁸ υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός για τη ΔΒΕ διαβίου εκπαίδευση:

« Ο όρος 'δια βίου' εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω απ' αυτό(...). Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στη σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο.»

Όπως διαφαίνεται και από τον ορισμό, η UNESCO επιχειρεί να δώσει στον όρο δια βίου εκπαίδευση ένα δυναμικό περιεχόμενο και όχι απλώς μια σημασία περιγραφικού χαρακτήρα. Σημαντικό επίσης είναι να μην συγχέεται ο θεσμός και ο συστημικός ρόλος της εκπαίδευσης με το αποτέλεσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας που είναι η μάθηση και ταυτόχρονα να αποδίδεται η ίδια βαρύτητα στα μέσα και στο σκοπό⁹.

Επιπροσθέτως, ο επίσημος ορισμός που η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε για τη δια βίου μάθηση αναφέρεται σε: «Κάθε μαθησιακή δραστηριότητα η οποία αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των εφοδίων, στο πλαίσιο μιας προσωπικής, κοινωνικής οπτικής και /ή μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση.»¹⁰

Βέβαια οι όροι *Δια Βίου Μάθηση* και *Δια Βίου Εκπαίδευση* χρησιμοποιούνται για να προσδιορίσουν κάθε δραστηριότητα μάθησης - εκπαίδευσης στην οποία συμμετέχουν ενήλικες καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, με στόχο τη βελτίωση των γνώσεων, των ικανοτήτων, των δεξιοτήτων και των επαγγελματικών προοπτικών, την προσωπική και κοινωνική τους ανέλιξη, αλλά και τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους. Ωστόσο είναι σημαντικό να επισημάνουμε τη διαφορά

⁸ ΟΥΝΕΣΚΟ, *Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων*, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων, σελ. 9.

⁹ http://www.epeaek.gr/epeaek/sitecontent/mathisi_gia_mia_zoi.pdf

¹⁰ European Commission, Com (2001) 678)

μεταξύ των δύο εννοιών οι οποίες σηματοδοτούν την ύπαρξη ενός διαφορετικού πεδίου στο οποίο οι δύο έννοιες αναφέρονται.

Ειδικότερα η έννοια της μάθησης αποτελεί μια ευρύτερη διαδικασία η οποία λαμβάνει χώρα σε πολλά και επιμέρους πεδία κοινωνικών σχέσεων όπου τα άτομα μαθαίνουν άλλοτε άτυπα κι άλλοτε περιστασιακά, μέσα από την καθημερινή επαφή με την εμπειρία μιας διαδικασίας, άλλοτε από την υλοποίηση ενός έργου, ή την παρατήρηση μιας δραστηριότητας, την αλληλεπίδραση με άλλους κ.λ.π.. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, η μάθηση είναι συνειδητή, ξεκινά από κάποια ηθελημένη πρόθεση και σχετίζεται με σαφείς και πρακτικούς στόχους. Στην περίπτωση όμως που η μάθηση είναι συνειδητή από την πλευρά των συμμετεχόντων και σχεδιασμένη με συγκρότηση και πρόγραμμα από κάποιον οργανωμένο παροχέα μάθησης, αποτελεί *εκπαίδευση*.

Συνεπώς, η εκπαίδευση στοχεύει αποκλειστικά στη μάθηση, η μάθηση όμως αποτελεί μια ευρύτερη διαδικασία πέραν της εκπαίδευσης αφού όλες οι μορφές μάθησης δεν έχουν αποκλειστικά εκπαιδευτικό χαρακτήρα .

Έτσι λοιπόν με βάση τα παραπάνω όπως ορθά σημειώνει και ο Λιοναράκης αναφερόμενος και σε άλλους θεωρητικούς της εκπαίδευσης ενηλίκων¹¹: *«ο όρος «δια βίου μάθηση» είναι πολύ ευρύτερος από τον όρο «εκπαίδευση» και υποδηλώνει τον απεριόριστο και αέναο χαρακτήρα της μάθησης, που καλύπτει όλο το φάσμα της ζωής και περιλαμβάνει όλες ανεξαιρέτως τις μορφές μάθησης, τόσο εκείνες που παρέχονται από κάθε είδους εκπαιδευτικούς φορείς όσο και όλες τις μορφές άτυπης μάθησης (Sutton, 1994, σ. 3.416, Kogan, 2000, κεφ. 5).»*

Εν κατακλείδι λοιπόν, η έμφαση που δίνεται από τους ορισμούς των διεθνών οργανισμών :

➤ αντανακλά την ανάγκη για ανταπόκριση στις νέες ανάγκες που η εκπαίδευση καλείται να υλοποιήσει

➤ χαρακτηρίζει την πραγματικότητα των μεταβιομηχανικών κοινωνιών η οποία εδράζεται στην ανάγκη για απόκτηση νέων γνώσεων και την επικαιροποίηση των παλιών

¹¹ «Η εκπόνηση Μεθοδολογικής Προσέγγισης (Διδακτική) των Προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης από απόσταση» στο http://esp.inf.teilam.gr/documents/Lionarakis_didaktikh_programm_eae.doc

➤ εκφράζει την σύγχρονη πραγματικότητα στο εκπαιδευτικό γίνεσθαι όπου οι ευέλικτες μορφές μάθησης πολλαπλασιάζονται ολοένα και περισσότερο αντικαθιστώντας εκείνες που πραγματοποιούνται στους παραδοσιακούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Ταυτόχρονα, πληθαίνουν τα άτομα που συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους ατομικά στον δικό τους χώρο, χρόνο και ρυθμό, παρακολουθώντας προγράμματα εκπαίδευσης από απόσταση, μερικής ή περιοδικής φοίτησης, αυτομόρφωσης κ.ά. (Jarvis, 2004, σ. 56, 229).

Ειδικότερα, μέσα σε συνθήκες ενός παγκοσμιοποιημένου ανταγωνισμού διαφαίνεται η τάση τα κράτη να χρηματοδοτούν ολοένα και λιγότερο τους εκπαιδευτικούς θεσμούς δείχνοντας ότι τα άτομα οφείλουν να πλέον να φροντίζουν τα ίδια για τη συνεχιζόμενη και δια βίου εκπαίδευσή τους (Griffin, 2004, Kallen, 1997).

Η αναγκαιότητα της «δια βίου μάθησης» θεμελιώνεται από τις κυβερνήσεις και τους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς (Ευρωπαϊκή Ένωση, ΟΟΣΑ κ.ά.) υποδηλώνει ορισμένες πολιτικές και ιδεολογικές επιλογές: θεωρείται ότι τα άτομα πρέπει να αναλάβουν να καταστρώνουν τα προσωπικά τους σχέδια μάθησης, ενώ τα κράτη περιορίζουν το ρόλο τους στο συντονισμό των ενεργειών ή, ενδεχομένως, στη διαμόρφωση κινήτρων (Κόκκος, 2005).

Χαρακτηριστική άλλωστε είναι και η αναφορά της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης ως ενός από τους βασικούς και στρατηγικούς δείκτες ποιότητας της εκπαίδευσης τους οποίους τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα να ενισχύσουν και να εναρμονίσουν σε υπερεθνικό επίπεδο. Ειδικότερα δίνεται έμφαση στη δια βίου επιμόρφωση των εκπαιδευτικών οι οποίοι επιφορτίζονται με το ειδικό βάρος να μεταλαμπαδεύσουν στους μαθητές τους την αξία της δια βίου μάθησης ως συνειδητής στάσης ζωής.¹²

Χαρακτηριστικά, η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης το έτος που αφιερώθηκε στη δια βίου μάθηση (1996) ήταν η ακόλουθη:

«Η διά βίου μάθηση [...] είναι περισσότερο μια προσέγγιση που εστιάζει στις ευκαιρίες και τις διαδικασίες μάθησης του ατόμου, αναγνωρίζοντας ότι αυτές οι ευκαιρίες και διαδικασίες τροφοδοτούνται από πολλούς κοινωνικούς θεσμούς, συμπεριλαμβανομένων, όχι μόνο της τυπικής εκπαίδευσης και των συστημάτων

¹² <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c11063.htm>

κατάρτισης, αλλά και της οικογένειας, της επιχείρησης και των μέσων επικοινωνίας» (Βεργίδης 2000).

Είναι φανερό ότι η μάθηση δεν ταυτίζεται με την εκπαίδευση, αφού η μάθηση είναι το αποτέλεσμα το οποίο επιτυγχάνεται μέσω της εκπαίδευσης ως διαδικασίας. Παρόλα αυτά προκαλείται μεγάλη σύγχυση όταν χρησιμοποιούμε τον όρο «δια βίου μάθηση» για προγράμματα οργανωμένης μάθησης που υλοποιούνται από συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς φορείς και έχουν επομένως σαφή εκπαιδευτικό και όχι γενικά μαθησιακό χαρακτήρα. Η μάθηση αποτελεί μια σαφώς ευρύτερη διαδικασία η οποία ενδεχομένως μπορεί να επιτυγχάνεται πέρα ακόμα και έξω από οργανωμένες εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Καθώς η Δια βίου Μάθηση, αφορά σε ενήλικες είναι φανερό ότι για τον προσδιορισμό του πεδίου, των μεθόδων και των αρχών της είναι απαραίτητη η μελέτη των αρχών και των μεθόδων της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έχουν ορισμένες ιδιαίτερες ανάγκες, διαφορετικής φύσης από τους υπόλοιπους, με συνέπεια να έχουν και ειδικές απαιτήσεις από ένα σύστημα εκπαίδευσης. Η ψυχολογία των ενηλίκων, οι κοινωνικές τους δεξιότητες, οι εμπειρίες και η συσσωρευμένη γνώση από τον επαγγελματικό και οικογενειακό τους βίο, συγκροτούν ένα ισχυρό πλέγμα αντιστάσεων που σε πολλές περιπτώσεις μετατρέπει τη διαδικασία της μάθησης σε συγκρουσιακή και αρνητική εμπειρία. Παρόλα αυτά, η εκπαίδευση ενηλίκων κερδίζει έδαφος ολοένα και περισσότερο αφού σταδιακά εδραιώνεται, η κουλτούρα της δια βίου μάθησης στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας.

Εν κατακλείδι, η ευρωπαϊκή διαβούλευση¹³ κατέληξε στο ότι η ιδέα για τη δια βίου μάθηση θα έπρεπε να περιλαμβάνει όλες τις φάσεις και τις μορφές της μάθησης από την προσχολική ηλικία έως και εκείνη μετά τη συνταξιοδότηση. Επιβάλλεται στον ορισμό της δια βίου να εμπεριέχονται τέσσερις αλληλοϋποστηριζόμενοι στόχοι όπως: «προσωπική ολοκλήρωση, ενεργός

¹³ Πάνω από 12.000 άνθρωποι συμμετείχαν στη διαβούλευση που ολοκληρώθηκε με την έκδοση της ανακοίνωσης της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Η πραγμάτωση μιας ευρωπαϊκής περιοχής δια βίου μάθησης*. Στη διαβούλευση συμμετείχαν τα κράτη μέλη της Ε.Ε, οι υποψήφιοι προς ένταξη χώρες, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Οικονομικής Κοινωνικής Επιτροπής και Επιτροπής Περιφερειών, διεθνείς οργανισμοί όπως η ΟΥΝΕΣΚΟ, ο ΟΟΣΑ, τα ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα εκπαίδευσης των κοινωνικών εταίρων.

συμμετοχή, κοινωνική ένταξη και απασχολησιμότητα/προσαρμοστικότητα.»¹⁴ καθώς και ότι η δια βίου μάθηση περιλαμβάνει: «κάθε μαθησιακή δραστηριότητα η οποία αναλαμβάνεται καθόλη τη διάρκεια της ζωής με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων, στο πλαίσιο μιας προσωπικής, κοινωνικής οπτικής και /ή μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση.»¹⁵

Στόχοι της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Όπως γράφει η Κοινή ενδιάμεση έκθεση προόδου του Συμβουλίου και της Επιτροπής της ΕΕ του 2006, σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας *Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010*: «Η εκπαίδευση και η κατάρτιση έχουν ζωτική σημασία για την οικονομική ανάπτυξη, τις δυνατότητες απασχόλησης και την κοινωνική συνοχή». Θα προσθέταμε ότι έχουν ζωτική σημασία και για την αντιμετώπιση της ανεργίας, την ποιότητα της ζωής των πολιτών και την κοινωνική δικαιοσύνη. Συνεπώς η διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση έχει στόχους γενικούς μεγάλης κοινωνικής προτεραιότητας, ως επένδυση με τριπλό στόχο, μορφωτικό, κοινωνικό και οικονομικό. Οι στόχοι αυτοί είναι:

- Η αναγνώριση από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς και η διάδοση στην κοινωνία της πληροφορίας ότι η διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελούν επένδυση υψηλής προτεραιότητας, όχι μόνο κοινωνικής αλλά και οικονομικής, καθώς η απόδοσή τους στην οικονομική ανάπτυξη, τις καινοτομίες και την ανταγωνιστικότητα στην παραγωγή, στην αντιμετώπιση της ανεργίας, στην κοινωνική ένταξη των πολιτών και στη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι αντισταθμίζει πλήρως το κόστος τους.
- Η αναγνώριση αντιστοίχως και η διάδοση στην κοινωνία της πληροφορίας ότι η ικανότητα απόκτησης νέων γνώσεων και η συνεχής πληροφοριακή ενημέρωση, με την απόκτηση ικανότητας επιλογής μέσα από την πληθώρα της σήμερα υπάρχουσας πληροφόρησης, αποτελούν το υπόβαθρο των κοινωνικών δομών.
- Η αναγνώριση και η διάδοση στην κοινωνία της πληροφορίας ότι η απόκτηση γνώσης δεν μπορεί σήμερα να είναι στατική και να αποκτάται μια φορά κατά την

¹⁴ Ανακοίνωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Η πραγμάτωση μιας ευρωπαϊκής επιτροπής δια βίου μάθησης*, Βρυξέλλες 21.11.2001, σελ. 10

¹⁵ Ο.π σελ. 11

παιδική και νεανική ηλικία, όπως στην παραδοσιακή κοινωνία. Σε όλους τους τομείς της οικονομίας, αντίθετα με το παρελθόν, η εργασία προϋποθέτει συνεχώς ανανεούμενες γνώσεις και δεξιότητες. Π.χ. (α) είναι ανάγκη να αποκτήσουν και να ανανεώνουν οι εργαζόμενοι στην αγροτική παραγωγή τις γνώσεις και δεξιότητες που συνδυάζονται με την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας, αλλά και της ευρωπαϊκής και διεθνούς ανταγωνιστικότητας. (β) Είναι ανάγκη να αποκτήσουν και να ανανεώνουν οι εργαζόμενοι στον δευτερογενή τομέα τις γνώσεις που αποδεικνύουν ότι η ενημέρωση, η παρακολούθηση των εξελίξεων και η απόκτηση νέας τεχνογνωσίας είναι σήμερα το υπόβαθρο στην παραγωγή προϊόντων και αγαθών για την αποτελεσματικότητα της παραγωγής, την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και τη λειτουργική σχέση της παραγωγής με την κοινωνία. (γ) Είναι ανάγκη να αποκτήσουν και να ανανεώνουν οι εργαζόμενοι στον τομέα των υπηρεσιών, που διευρύνεται συνεχώς, τη γνώση ότι η υψηλή τεχνογνωσία, η ανανέωση των γνώσεων και η εξειδίκευση αποτελούν προϋπόθεση της υψηλής ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και συνεπώς εξασφαλίζουν την επιχειρηματική βιωσιμότητα, την επαγγελματική αποτελεσματικότητα και την ποιότητα ζωής των εργαζομένων.

Πέρα από τους παραπάνω στόχους, η διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελούν διαρθρωτικούς διαύλους μέσα από τους οποίους η σύγχρονη κοινωνία στηρίζει τους πολίτες της και τους βοηθάει να αποκτήσουν πρόσβαση στην ευημερία, μέσα από τη δυνατότητα να αποχτούν νέες δεξιότητες στο διάστημα της ενήλικης ζωής, με στόχο την ατομική κοινωνική, επαγγελματική και πολιτισμική εξέλιξη και τη συμμετοχή στα κοινωνικά γενόμενα. Με αυτή τη σημασία της, η διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση είναι αποφασιστικός παράγοντας για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, τη διάδοση ευκαιριών σε όλες τις κοινωνικές κατηγορίες πολιτών και τη δημιουργία μιας κοινωνίας που διασφαλίζει την άρση των διακρίσεων όλων των ειδών.

Έκθεση¹⁶ της ΕΕ του 2000, που τονίζει τη σημασία να «ανυψωθεί» η ποιότητα και να εκσυγχρονιστούν τα πρότυπα μάθησης στη διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση, επισημαίνει ότι οι πολίτες των χωρών της ΕΕ *δεν είναι προετοιμασμένοι* για τις μεγάλες και ταχείες αλλαγές που γίνονται στην «κοινωνία της γνώσης» και συνεπώς

¹⁶ Έκθεση του Συμβουλίου Παιδείας προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τους συγκεκριμένους μελλοντικούς στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης (2000), στο ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_el.pdf

κινδυνεύουν στο μέλλον από αποκλεισμό. Αναφέρει ότι «άτομα χωρίς επαρκή προσόντα έχουν 4 φορές περισσότερες πιθανότητες να μείνουν άνεργοι. Επομένως, η πρόληψη και καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού αρχίζει με τη βελτίωση της ποιότητας της παροχής εκπαίδευσης και κατάρτισης, περιλαμβανομένης της μάθησης με βάση την εργασία»¹⁷.

Η διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση πρέπει να λάβει υπόψη το φαινόμενο του λεγόμενου λειτουργικού αναλφαριθμητισμού και να προβλέπει τη διατήρηση και ανανέωση των θεμελιωδών δεξιοτήτων γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής. Οι βασικές αυτές δεξιότητες, που αποκτούν οι πολίτες στην υποχρεωτική εκπαιδευτική βαθμίδα, δεν παραμένουν κεκτημένες και λειτουργικά ενεργές για όλη τη ζωή και από την ηλικία των 30 και πέρα ενδέχεται να χαθούν σχεδόν εντελώς. Έρευνες σε όλες τις χώρες τεκμηριώνουν ότι οι κεκτημένες στο βασικό σχολείο γνώσεις φθίνουν με το πέρασμα του χρόνου, στις κοινωνίες όπου αρκετό ποσοστό πολιτών ζει και εργάζεται χωρίς να καταφεύγει στην ανάγνωση. Η διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση συνεπώς οφείλει να εφεύρει μέσα για τη διατήρηση και ανανέωση αυτών των βασικών δεξιοτήτων.

Οι μεγάλες αλλαγές στη σύγχρονη κοινωνία και η διάδοση της τεχνολογίας πληροφόρησης και επικοινωνίας απαιτούν επίσης τον εκσυγχρονισμό των βασικών δεξιοτήτων των πολιτών, με τη διεύρυνση της γραφής και ανάγνωσης στην απόκτηση της ικανότητας χρήσης των νέων τεχνολογιών. Για να επιτευχθεί ο σημαντικός στόχος εκσυγχρονισμού των βασικών δεξιοτήτων των πολιτών στη διαβίου εκπαίδευση και κατάρτιση οι προϋποθέσεις είναι τρεις. (α) Ο εξοπλισμός. (β) Η ταχεία και γενικευμένη εκπαίδευση όλων των εκπαιδευτικών. Επισημαίνεται ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας έθεσε στόχο όλοι οι διδάσκοντες (τόσο μέσα στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα όσο και σε όλα τα είδη εκπαίδευσης και κατάρτισης) θα πρέπει να αποκτήσουν ειδικευση στη χρήση του διαδικτύου και χρήσης των πολυμέσων «έως το τέλος του 2002». (γ) Ο προσανατολισμός των προγραμμάτων διαβίου εκπαίδευσης και κατάρτισης στο να καλλιεργούν στους πολίτες την τάση διατήρησης του ενδιαφέροντος για μάθηση και να παρέχουν τα μέσα για τη διατήρηση της ικανότητας για μάθηση.

Τα παραπάνω απαιτούν την αναγνώριση και τα μέτρα για τη σταδιακή επίτευξη βασικών αλλαγών στους τρόπους με τους οποίους έως σήμερα παρέχονται στις

¹⁷ Στο αμέσως παραπάνω, 2.1, Στόχος 1.

κοινωνίες η εκπαίδευση και η κατάρτιση. Απαιτούν επίσης την παροχή θετικών κινήτρων και την προσφορά ποικιλίας ευκαιριών για μάθηση και κατάρτιση. Απαιτούν τέλος να διαμορφωθούν ισχυροί δεσμοί της διαβίου εκπαίδευσης και κατάρτισης με τον κόσμο της εργασίας, με τις επιχειρήσεις, με τα ερευνητικά ιδρύματα και την έρευνα γενικότερα.

Μεθοδολογική προσέγγιση των παραδοτέων της μελέτης

Σύμφωνα με την αρχική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος της υπό εκπόνηση μελέτης,¹⁸ ζητούμενο είναι να αποτιμηθούν οι δράσεις του ΕΠΕΑΕΚ σχετικά με τη Δια Βίου Μάθηση. Σκοπός λοιπόν της μελέτης είναι ο εντοπισμός των αιτιών του χαμηλού ποσοστού συμμετοχής των Ελλήνων στη δια βίου μάθηση και εκπαίδευση και κατά συνέπεια η ενίσχυση του συστήματος και των υπηρεσιών δια βίου εκπαίδευσης και της ίσης πρόσβασης σε αυτήν ενόψει της εφαρμογής του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» της προγραμματικής περιόδου 2007-2013. Η λήψη πολιτικών αποφάσεων για την διαμόρφωση της κατάλληλης στρατηγικής και στη συνέχεια τον σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων απαιτούν επίκαιρα και έγκυρα στοιχεία και πληροφορίες που θα τεκμηριώνουν και θα υποστηρίζουν τις πολιτικές αποφάσεις. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να είναι ποσοτικά και ποιοτικά και να προκύπτουν από μία εμπειριστατωμένη και καλά σχεδιασμένη ερευνητική προσπάθεια, βασισμένη στις αρχές και στους κανόνες της επιστήμης.

Την τελευταία 5ετία και μετά την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λισαβόνας η δια βίου εκπαίδευση στην Ελλάδα δεν αναπτύχθηκε με τα ανάλογα βήματα με τα οποία αυτό συντελέστηκε σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς ωστόσο να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι ο θεσμός της δια βίου εκπαίδευσης έχει εξελιχθεί σημαντικά τόσο σε επίπεδο ποιότητας όσο και σε επίπεδο συμμετοχής. Στην εξέλιξη συντέλεσαν οι νομοθετικές παρεμβάσεις για την συστηματοποίηση της δια βίου

¹⁸ Στο πλαίσιο του πρόχειρου διαγωνισμού για την εκτέλεση του έργου «ΜΕΛΕΤΗ ΑΙΤΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΜΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ», στο Μέτρο 6.2 «Μελέτες ωρίμανσης και προετοιμασίας της Δ' προγραμματικής περιόδου» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000 - 2006.

μάθησης και άλλες διατάξεις (Ν. 3369/2005) και για την λειτουργία του Εθνικού Συστήματος Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ). Επίσης, προστέθηκε η σημαντική δραστηριοποίηση του Υπ. Εθνικής Παιδείας δια μέσω της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων όπου αναπτύχθηκαν μια σειρά από δομές – υποδομές και προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των προγραμμάτων δια βίου έχει διαδραματίσει η σύσταση και η λειτουργία των Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ), των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας και των σχολών γονέων. Η ΓΓΕΕ επιπλέον των προαναφερόμενων δομών υλοποιεί και μια σειρά προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης όπως π.χ. νέων αγροτών, ανάπτυξης του εθελοντισμού, προώθησης της κοινωνίας της πληροφορίας κλπ. Συμπερασματικά η προώθηση και η ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης την εξελίσει σε κλάδο με ιδιαίτερες ανάγκες σε στελέχη, υποδομές, εκπαιδευτικό υλικό και εκπαιδευτές έτσι ώστε να μπορέσει να επιτελέσει θετικά τον ρόλο της.

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο, η χαρτογράφηση του πεδίου της δια βίου εκπαίδευσης στην Ελλάδα και η καταγραφή του πληθυσμού που συμμετέχει σε προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης καθώς και ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών των ενηλίκων εκπαιδευομένων που εγκαταλείπουν (διαρρέουν) από τα συγκεκριμένα προγράμματα αποτελούν βασική αναγκαιότητα διερεύνησης προκειμένου να αποτυπωθούν τα χαρακτηριστικά, τα θετικά στοιχεία καθώς και οι δυσλειτουργίες του εθνικού συστήματος δια βίου εκπαίδευσης.

Δια μέσου της διερεύνησης των χαρακτηριστικών και του προφίλ των εκπαιδευομένων που συμμετέχουν αλλά και εγκαταλείπουν - διαρρέουν από τα προγράμματα αυτά και επιπρόσθετα μελετώντας τα αίτια διαρροής των ενηλίκων εκπαιδευομένων στοχεύουμε να συμβάλλουμε στην υποστήριξη του συστήματος δια βίου εκπαίδευσης και της προώθησης της ορθολογικής και βιώσιμης ανάπτυξής του. Ως χώρα διαθέτουμε πολλαπλά παραδείγματα όπου αντίστοιχα υποσυστήματα της δια βίου εκπαίδευσης αναπτύχθηκαν άναρχα και με ευκαιριακό χαρακτήρα καθοριζόμενα από την προσφορά κοινοτικών και εθνικών πόρων και όχι από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της ελληνικής κοινωνίας (π.χ. συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, κέντρα ελευθέρων σπουδών κλπ.).

Η συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία φιλοδοξεί να αποτελέσει βασικό συστατικό υποστήριξης και ορθολογικής ανάπτυξης του θεσμού της δια βίου

εκπαίδευσης καθώς δεν έχουν υπάρξει ανάλογες ερευνητικές προσπάθειες σχετικές με την δια βίου εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Με βάση τα παραπάνω, η μελέτη στηρίζεται σε τέσσερις μεθοδολογικές αρχές.

A. Τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο προς μελέτη ζήτημα (τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση) και τα στοιχεία και δεδομένα κάθε είδους που το συνθέτουν. Ο προβληματισμός πάνω στο μελετώμενο ζήτημα οδηγεί στην επιλογή των προς αποκατάσταση στοιχείων και δεδομένων, αλλά και αντίστροφα η αποκατάσταση δεδομένων επηρεάζει τον προβληματισμό πάνω στο μελετώμενο ζήτημα οδηγώντας στην ανάγκη εύρεσης πρόσθετων δεδομένων.

B. Τη συγκριτική μέθοδο. Η ανάπτυξη της διαβίου εκπαίδευσης σε πολλές από τις χώρες των 15 της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναπτύχθηκε πολύ περισσότερο απ'ό,τι στη χώρα μας. Οι επιλογές και τα μέτρα που ευνόησαν αυτή την ανάπτυξη, όπως και τα μέτρα καταπολέμησης της μη συμμετοχής και της διαρροής μπορούν να αξιοποιηθούν, προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας, ώστε η καθυστέρηση σε αυτό το θέμα της χώρας να μετατραπεί από αρνητικό γεγονός σε θετικό. Αν αντιμετωπιστεί η καθυστέρηση ως σχετικό «πλεονέκτημα», μπορεί να αξιοποιήσει την εμπειρία μέτρων που στόχευαν π.χ. στην αύξηση συμμετοχής και απέτυχαν, ώστε η εμπειρία, με την προσαρμογή στις ελληνικές ιδιαιτερότητες, να επιτρέψει την ταχύτερη εξέλιξη, είτε αντίθετα να προσαρμόσει στην ελληνική κοινωνία μέτρα που αλλού απέβησαν επιτυχή.

Γ. Τη φαινομενολογική ανάλυση. Ποιοτικά δεδομένα με δειγματοληπτικά στοιχεία για τα αίτια της διαρροής από τα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης, όπως ετήσιες εκθέσεις των προϊσταμένων των διοικητικών σχημάτων που υλοποιούν προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης, όπως επίσης η γνώμη για τα αίτια της διαρροής (σε προσωπική συνάντηση με τη μορφή συνέντευξης) προϊσταμένων και εκπαιδευτών.

Δ. Την οριοθέτηση των στοιχείων και των δεδομένων, ώστε να προετοιμαστεί το απαιτούμενο γνωστικό υπόβαθρο «ωρίμανσης» για τη μελλοντική διερεύνηση των αιτίων της χαμηλής συμμετοχής στη δια βίου εκπαίδευση.

Στόχος της μεθοδολογικής λογικής της μελέτης είναι να αξιοποιήσει το δευτερογενές υλικό ως προς τα αίτια διαρροής από τις σχολικές βαθμίδες της υποχρεωτικής και της τεχνικής δευτεροβάθμιας και την εξέλιξη των ποσοστών, επίσης να αξιοποιήσει το πρωτογενές υλικό ώστε να καταλήξει στη διαμόρφωση ιδεατών τύπων της μη συμμετοχής και της εγκατάλειψης ή διαρροής από προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, θα προκύψουν τύποι όπως οι ακόλουθοι. *Ιδεατός τύπος Α*: το υποκείμενο δεν είχε τις γνωστικές προϋποθέσεις για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ανάλυση και προτάσεις τρόπων υπέρβασης της δυσκολίας αυτού του είδους. *Ιδεατός τύπος Β*: το υποκείμενο δεν επέλεξε τη συμμετοχή ή διέρρευσε για οικονομικούς λόγους. Ανάλυση και προτάσεις τρόπων υπέρβασης της δυσκολίας αυτού του είδους. *Ιδεατός τύπος Γ*: το υποκείμενο είχε προσδοκίες που διέψευσε το πρόγραμμα δια βίου εκπαίδευσης. Ανάλυση και προτάσεις τρόπων υπέρβασης της δυσκολίας αυτού του είδους κ.ο.κ.

Από επιστημονική άποψη, το θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης στηρίζεται βιβλιογραφικά και μεθοδολογικά στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης και στο εξίσου δυναμικό πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ειδικότερα, το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, αναπτύσσεται εδώ και χρόνια ως επιστημονικός χώρος που περιλαμβάνει όλες εκείνες τις δραστηριότητες μέσα από τις οποίες οι ενήλικες μαθαίνουν με τρόπο συστηματικό και οργανωμένο. Ταυτόχρονα, ο χώρος αυτός έχει να επιδείξει σημαντικά εργαλεία στη χρήση μεθόδων και τεχνικών στο πεδίο της διδασκαλίας ενηλίκων καταγράφοντας σημαντική τροχιά στη σφαίρα των εκπαιδευτικών καινοτομιών.

Η ανάγκη για δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση, εκτός των αιτίων της που σχετίζονται με τις αλλαγές στην αγορά εργασίας και τις απαιτήσεις ειδίκευσης και ανανέωσης γνώσεων, πηγάζει και από την κοινωνική δυσαρέσκεια και τα προβλήματα εξεύρεσης εργασίας που πλήττουν ιδίως τους αποκλεισμένους από την μετά την υποχρεωτική βαθμίδες της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η αξιοποίηση των επιστημονικών ερμηνειών της αποτυχίας του εκπαιδευτικού συστήματος να υπερβεί τις δυσκολίες, που συναντούν τα μέλη των λαϊκών κοινωνικών ομάδων στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, είναι στέρreo επιστημονικό υπόβαθρο για τον επιτυχή εντοπισμό των κυριότερων αιτίων που εμποδίζουν την ανάπτυξη της διαβίου εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα.

Στόχοι – Μεθοδολογική προσέγγιση έρευνας Περιγραφή ανά αντικείμενο μελέτης και παραδοτέο

Με βάση το αρχικό πλαίσιο που κατατέθηκε, απαραίτητο υπόβαθρο για την αναζήτηση αιτιών διαρροής και τη συνακόλουθη διαμόρφωση προτάσεων αποτελούν τα ακόλουθα:

A) Αποτύπωση – χαρτογράφηση του νομοθετικού πλαισίου

B) Αποτύπωση – χαρτογράφηση των φορέων συνεχιζόμενης και δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Γ) Καταγραφή των ερευνών και μελετών

Δ) Αποτύπωση – χαρτογράφηση των πληθυσμιακών ομάδων, δηλαδή των χαρακτηριστικών των εκπαιδευομένων που παρακολουθούν ή παρακολούθησαν κατά την τελευταία 5ετία προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης

E) Καταγραφή των αιτιών διαρροής και των αναγκών με στόχο τη συνέχιση υλοποίησης υπαρχόντων προγραμμάτων συνεχιζόμενης και Δια Βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Συγκεκριμένα, με βάση τους παραπάνω στόχους, η διερεύνηση θα βασιστεί στους ακόλουθους άξονες :

A) Καταγραφή του νομοθετικού πλαισίου (2^ο παραδοτέο):

Συλλογή των βασικών σχετικών νομοθετημάτων για τη δια βίου μάθηση που ψηφίστηκαν την τελευταία δεκαετία (και παράθεσή τους ως παράρτημα του παραδοτέου), επισημάνσεις επικαλύψεων, αντιφάσεων και ελλείψεων, συνοδευόμενη από άξονες μελλοντικής μελέτης με στόχο την εισήγηση νομοθετικών ρυθμίσεων ή αλλαγών στην υπάρχουσα νομοθεσία για την επίλυση προβλημάτων και αδυναμιών της δια βίου μάθησης.

Μεθοδολογικά, θα προηγηθούν η συγκέντρωση του νομοθετικού υλικού, η κατάταξη του σε δενδρικές θεματικές ενότητες και η επισήμανση νομικών και θεσμικών επικαλύψεων. Θα ακολουθήσουν συνεντεύξεις με στελέχη του χώρου της

δια βίου μάθησης για την επισήμανση «κρυφών» επικαλύψεων ή θεσμικών κενών ώστε να καταλήξουμε στη διαμόρφωση νομοθετικών προτάσεων για μεταρρυθμίσεις, αλλαγές και εν γένει εξορθολογισμό της νομοθεσίας.

B) Χαρτογράφηση των φορέων συνεχιζόμενης και δια βίου εκπαίδευσης

(3^ο παραδοτέο)

Καταγραφή όλων των μορφών και είδους φορέων που δραστηριοποιούνται τόσο σε επιτελικό όσο και σε επίπεδο υλοποίησης προγραμμάτων διαβίου μάθησης.

Για το 3^ο παραδοτέο θα επιλεγούν επιτελικοί φορείς που διαχειρίζονται τα επιχειρησιακά προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης και θα επιδιωχθεί η καταγραφή βασικών στοιχείων μέσω αφενός προσωπικών συνεντεύξεων με στελέχη τους και αφετέρου μέσω της συμπλήρωσης ενδεικτικού Απογραφικού Δελτίου (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1) με το οποίο θα ζητούνται :

- i. Τα στοιχεία επικοινωνίας με τον φορέα (Πίνακας I)
- ii. Στοιχεία σχετικά με τη θεσμική λειτουργία του φορέα (Πίνακας II)
- iii. Στοιχεία σχετικά με τις δραστηριότητες του φορέα και τη δομή υλοποίησης προγραμμάτων που τυχόν διαθέτει (Πίνακας III)
- iv. Στοιχεία σχετικά με τα προγράμματα που ο φορέας υλοποίησε

Η επεξεργασία των απογραφικών δελτίων θα συνεισφέρει

- 1ο. Στον εντοπισμό ενδεχόμενων επικαλύψεων, αντιφάσεων και ελλείψεων που αφορούν στη θεσμική λειτουργία των φορέων δια βίου εκπαίδευσης.
- 2ο. Στην πρόταση σχεδίου ερευνών για τη μελλοντική διαμόρφωση ενός βελτιωμένου συστήματος φορέων και λειτουργίας.

Για τον χώρο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και με δεδομένο ότι αυτός εποπτεύεται, βάσει του ν.3191/2003, από το Ε.Κε.Πις · η καταγραφή των δημόσιων φορέων συνεχιζόμενης κατάρτισης θα γίνει χρησιμοποιώντας αρχικά τα στοιχεία των πιστοποιημένων από το Ε.Κε.Πις δημόσιων Κ.Ε.Κ. που λειτουργούν στην Ελλάδα. Τα παραπάνω στοιχεία θα διασταυρωθούν με τα αντίστοιχα στοιχεία των φορέων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης που περιγράφονται στο ν.3369/2005 (Συστηματοποίηση της Δια Βίου Μάθησης και άλλες διατάξεις).

Επιπλέον, πηγή άντλησης στοιχείων για τους φορείς συνεχιζόμενης κατάρτισης είναι και οι δικαιούχοι του προγράμματος *Leonardo Da Vinci* της Ε.Ε.

Σε ότι αφορά τη χαρτογράφηση των φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης, ως πεδίο παρέμβασης και διερεύνησης ορίζεται η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ) ως ο καθ' ύλην αρμόδιος δημόσιος φορέας σχεδιασμού και υλοποίησης της συντριπτικής πλειονότητας των προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης που υλοποιούνται στην Ελλάδα. Η (ΓΓΕΕ) σχεδιάζει και υλοποιεί προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης σε γενικό και σε στοχευμένο πληθυσμό και διαθέτει δομές με γεωγραφική διασπορά στο σύνολο των διοικητικών περιφερειών της χώρας. Με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά της επιλέχθηκε να αποτελέσει το επίκεντρο της διερεύνησης της συγκεκριμένης μελέτης.

Εν τούτοις, η χαρτογράφηση των φορέων δια βίου εκπαίδευσης παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες καθώς παράλληλα με της δομές της Γ.Γ.Ε.Ε. υφίστανται και λειτουργούν δομές που ανήκουν και σε φορείς διασπαρμένους σε όλο το φάσμα της Δημόσιας Διοίκησης, του κοινωνικού και συνδικαλιστικού χώρου. Η εν λόγω διασπορά ενισχύθηκε από το γεγονός ότι, στην πρώτη τουλάχιστον φάση, οι χρηματοδοτήσεις από κοινοτικούς πόρους που προορίζονταν για την ανάπτυξη δομών και φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης, διαχύθηκαν ευκαιριακά σε πλήθος τελικών δικαιούχων χωρίς να έχει προηγηθεί συστηματική καταγραφή των πραγματικών αναγκών Δια Βίου Εκπαίδευσης στην Ελλάδα και χωρίς να έχουν εξασφαλισθεί οι οικονομικοί πόροι που θα διασφαλίσουν την αδιάλειπτη λειτουργία των παραπάνω δομών και φορέων. Η διακοπή της χρηματοδότησης, λόγω ολοκλήρωσης των κοινοτικών προγραμμάτων στα οποία ήταν ενταγμένες, οδήγησε στην διακοπή λειτουργίας ορισμένων δομών, ενώ οι δράσεις του 3^{ου} ΚΠΣ δημιούργησαν και νέες δομές.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί προκειμένου να εντοπιστούν όλοι οι φορείς παροχής υπηρεσιών συνεχιζόμενης και Δια Βίου εκπαίδευσης είναι η ακόλουθη:

- *Αναζήτηση φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης στο νομοθετικό πλαίσιο της Δια Βίου Εκπαίδευσης.*

Το Παραδοτέο 2 του παρόντος έργου, που θα καταγράψει το νομοθετικό πλαίσιο της Δια Βίου μάθησης, αναμένεται να αξιοποιηθεί για να έχουμε μια πρώτη εικόνα των φορέων όπως περιγράφονται από το νομοθετικό πλαίσιο.

- *Αναζήτηση φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης στα επιχειρησιακά προγράμματα των Υπουργείων.*

Με δεδομένο ότι οι φορείς Δια Βίου Εκπαίδευσης χρηματοδοτήθηκαν και εξακολουθούν να χρηματοδοτούνται κυρίως από τα επιχειρησιακά προγράμματα των υπουργείων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα ερευνηθούν τα Επιχειρησιακά Προγράμματα όλων των Υπουργείων για να εντοπισθούν οι δράσεις που αναφέρονται σε θέματα Δια Βίου Εκπαίδευσης.

- *Αναζήτηση φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης στους εποπτευόμενους από τα υπουργεία Οργανισμούς.*

Θα διερευνηθούν οι εποπτευόμενοι ανά Υπουργείο Οργανισμοί ώστε να εντοπισθούν πιθανοί φορείς Δια Βίου Εκπαίδευσης

- *Αναζήτηση φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης στους κοινωνικούς φορείς ειδικών κατηγοριών πολιτών.*

Θα διερευνηθούν κοινωνικοί φορείς που εκπροσωπούν ειδικές κατηγορίες πολιτών (άτομα με ειδικές ανάγκες, φυλακισμένοι, πρόσφυγες, μετανάστες κλπ) για να εντοπισθούν τυχόν δομές Δια Βίου Εκπαίδευσης που λειτουργούν στα πλαίσια των φορέων αυτών.

- *Αναζήτηση φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης στα Ιδρύματα Ανώτατης και Ανώτερης Εκπαίδευσης.*

Ο ν. 3369/2005 προβλέπει την ίδρυση Ινστιτούτων Διά Βίου Εκπαίδευσης στα Α.Ε.Ι. , Τ.Ε.Ι. και Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ . Θα αναζητηθούν από το Υπ.Εθ.Π.Θ. τα Ιδρύματα στα οποία ιδρύθηκαν Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης. Θα διερευνηθούν τα τριτοβάθμια συνδικαλιστικά σωματεία για να εντοπισθούν τυχόν φορείς Δια Βίου εκπαίδευσης

- *Αναζήτηση φορέων καταγεγραμμένων από την Εθνική Επιτροπή Δια Βίου Μάθησης*

Θα αναζητηθούν φορείς που πιθανόν είναι καταγεγραμμένοι από την Εθνική Επιτροπή Δια Βίου Μάθησης

- *Αναζήτηση φορέων Δια Βίου Εκπαίδευσης στους δικαιούχους του προγράμματος Grundvig της Ε.Ε*

Γ) Καταγραφή των ερευνών και μελετών κάθε είδους που έχουν έως σήμερα γίνει για τη Δια Βίου εκπαίδευση (4ο παραδοτέο).

Για την καταγραφή των ερευνών θα διερευνηθούν οι φορείς που πιθανόν να έχουν στην κατοχή τους τέτοιες έρευνες. Οι φορείς αυτοί είναι :

- i. Το Υπουργείο Παιδείας και οι εποπτευόμενοι από αυτό φορείς : Γενική Γραμματεία Επιμόρφωσης Ενηλίκων, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.Ε.Κ.Ε.), Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Ε.Ε.Κ) , Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (Ο.ΕΠ.ΕΚ.), Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.ΚΕ.Π) , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας. Κέντρο Εκπαιδευτικής Ερευνάς (Κ.Ε.Ε) , Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών (Ε.Α.Ι.Τ.Υ), Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- ii. Το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής προστασίας, και οι εποπτευόμενοι από αυτό φορείς : Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ), Παρατηρητήριο Απασχόλησης, Ερευνητική Πληροφορική Α.Ε., Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.)
- iii. Οι Υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, CEDEFOP)
- iv. Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.)
- v. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
- vi. Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕ.Π.Ε)

vii. Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ και το Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ

Τον εντοπισμό των ερευνών θα ακολουθήσει αποδελτίωση βάσει της ΕΣΧΑΡΑΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ που παρατίθεται στο Παράρτημα ΙΙ και τέλος σύνθεση των συμπερασμάτων των εργασιών συνοδευόμενη από σχολιασμό της συγγραφικής ομάδας. Ειδικότερα η «Εσχάρα αποτύπωσης» αποτελεί ένα βασικό μεθοδολογικό εργαλείο που συμβάλει στην απογραφή, συσχέτιση και ανάλυση των βασικών παραμέτρων της εκπαιδευτικής πραγματικότητας¹⁹

Δ) Χαρτογράφηση των πληθυσμιακών ομάδων,

Δηλαδή των χαρακτηριστικών των εκπαιδευομένων που παρακολουθούν ή παρακολούθησαν κατά την τελευταία 5ετία προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης.

Η χαρτογράφηση θα περιλαμβάνει:

- Καταγραφή των προγραμμάτων της ΓΓΕΕ σε όλη την Ελλάδα κατά την τελευταία 5ετία
- Καταγραφή του συνολικού αριθμού των εκπαιδευομένων που προβλεπόταν να συμμετέχουν στα προγράμματα
- Καταγραφή των εκπαιδευομένων που δήλωσαν συμμετοχή και παρακολούθησαν τα προγράμματα
- Καταγραφή των εκπαιδευομένων που ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα
- Καταγραφή των εκπαιδευομένων που εγκατέλειψαν το πρόγραμμα σε κάποια χρονική στιγμή της εκπαιδευτικής διαδικασίας
- Ποσοτική ανάλυση και παρουσίαση των χαρακτηριστικών των εκπαιδευομένων που παρακολούθησαν προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης κατά την τελευταία 5ετία ως προς την ηλικία, το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τον τόπο διαμονής. Επιπλέον, θα υπάρξει προσπάθεια να καταγραφεί η εργασιακή κατάσταση καθώς και η επαγγελματική εμπειρία των εκπαιδευομένων

¹⁹ Βλ. Β. Κουλαϊδη (Επιμ.) Κ.Ε.Ε, *Αποτύπωση του Εκπαιδευτικού Συστήματος σε επίπεδο Σχολικών Μονάδων*, Αθήνα 2006

- Ποσοτική ανάλυση και παρουσίαση των εκπαιδευομένων που εγκατέλειψαν τα προγράμματα ως προς την ηλικία, το φύλο, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τον τόπο διαμονής. Επιπλέον, θα υπάρξει προσπάθεια να καταγραφεί και η εργασιακή κατάσταση καθώς και η επαγγελματική εμπειρία των εκπαιδευομένων

Η ανάλυση που θα παρουσιασθεί, περιλαμβάνει δύο επίπεδα ανάλογα με τα στοιχεία που διαθέτει και που μπορεί να διαθέσει η ΓΓΕΕ. Το πρώτο επίπεδο θα είναι ένα γενικό επίπεδο καταγραφής και ανάλυσης του προφίλ των εκπαιδευομένων που παρακολούθησαν προγράμματα αλλά και που διέρρευσαν από αυτά και που θα αφορά το σύνολο των δραστηριοτήτων – προγραμμάτων της ΓΓΕΕ.

Τα προγράμματα αυτά αφορούν τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων που αποτελούν την περισσότερη οργανωμένη και διαδεδομένη περίπτωση υλοποίησης και παρακολούθησης προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης από την ΓΓΕΕ (η ΓΓΕΕ διαθέτει περίπου 50 κέντρα εκπαίδευσης ενηλίκων σε όλη την χώρα). Επιπλέον, αφορούν τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, τις σχολές γονέων, τα προγράμματα εθελοντισμού, τα προγράμματα για τους νέους αγρότες και τα προγράμματα εκμάθησης ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Το δεύτερο επίπεδο ανάλυσης θα είναι περισσότερο συγκεκριμένο, με μεγαλύτερη παρουσίαση δεδομένων και επιπλέον βάθος ανάλυσης. Η διεύθυνση και ο βαθμός επέκτασης στο δεύτερο επίπεδο ανάλυσης θα εξαρτηθεί από την πληρότητα και την συστηματικότητα των δεδομένων που θα διατεθούν προς επεξεργασία και ανάλυση στους ερευνητές από την υπεύθυνη Γενική Γραμματεία του Υπ. Παιδείας.

Τα αποτελέσματα που αναμένεται να παρουσιασθούν δεν θα είναι ικανά από μόνα τους να γενικευθούν για το σύνολο των πολιτών (εργαζομένων ή ανέργων) που παρακολούθησαν προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης σε όλους τους φορείς της Ελληνικής επικράτειας καθώς δεν θα εφαρμοσθούν συγκεκριμένα δειγματοληπτικά πλαίσια όπου θα επέτρεπαν την γενίκευση των συμπερασμάτων. Αποτελούν, όμως, μια σημαντική αποτύπωση των προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης που υλοποιεί ο μεγαλύτερος και ο πλέον αρμόδιος δημόσιος φορέας δια βίου εκπαίδευσης στην χώρα που διαθέτει σημαντική γεωγραφική διασπορά σε όλη την Ελλάδα (η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων). Επιπλέον, θα προσδώσουν ισχυρές ενδείξεις και αποτελέσματα σχετικά με το προφίλ των εκπαιδευομένων που παρακολούθησαν /θούν προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης, και που διέρρευσαν από αυτά.

E) Καταγραφή των αιτιών διαρροής και των αναγκών

Με στόχο τη συνέχιση υλοποίησης υπαρχόντων προγραμμάτων συνεχιζόμενης και Δια Βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης (6^ο και 7^ο παραδοτέο).

Η διαρροή από τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης αποτελεί τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο παράγοντα που πάντα λαμβάνεται υπ' όψη για τις πολιτικές στοχεύσεις αλλά και τις στρατηγικές που διαμορφώνονται.

Στην χώρα μας, για το τοπικό εκπαιδευτικό σύστημα (υποχρεωτική, δευτεροβάθμια εκπαίδευση) υπάρχει έντονη και συνεχής ερευνητική προσπάθεια για την διαρροή των μαθητών τόσο σε ποσοτικό όσο και σε ποιοτικό επίπεδο (αίτια). Στο πλαίσιο όμως της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν υπάρχουν αντίστοιχες προσπάθειες, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν στοιχεία για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων που εφαρμόζονται σήμερα αλλά και στοιχεία στα οποία θα μπορούσαν να στηριχθούν βελτιώσεις και προσαρμογές με στόχο την αύξηση της συμμετοχής των ενηλίκων στα συγκεκριμένα συστήματα.

Τα προγράμματα που εφαρμόζονται από την Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων του ΥΠ.Ε.Π.Θ αποτελούν ένα ενδιαφέρον δείγμα για μία καταρχήν προσέγγιση του θέματος. Εξάλλου, αποτελεί πεδίο ενδιαφέροντος του ΥΠΕΠΘ, δεδομένου ότι για τον συγκεκριμένο τομέα δραστηριοτήτων του συγκεκριμένου Υπουργείου, δεν υπάρχουν σημαντικές αναφορές από μελέτες ή έρευνες που να εστιάζονται στο θέμα των διαρροών από τα αντίστοιχα προγράμματα που υλοποιούνται.

Για να προσεγγιστεί το θέμα απαιτείται μακροχρόνια και καλά σχεδιασμένη έρευνα, με σχετικά διαφορετική μεθοδολογία απ' αυτή που εφαρμόζεται στη σχολική διαρροή, δεδομένου ότι έχουμε διαφορετικές πληθυσμιακές και ηλικιακές ομάδες με διαφορετικές ανάγκες και διαφορετικούς κοινωνικούς και επαγγελματικούς στόχους.

Η ποιοτική έρευνα που θα προσδιορίζει τα αίτια, το πιθανότερο είναι ότι θα έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτά που χρησιμοποιούνται στη σχολική διαρροή και θα πρέπει να επιλεχτεί μεθοδολογία η οποία θα είναι φιλική και ταυτόχρονα έγκυρη για ενήλικα άτομα με διαφορετικά επαγγελματικά, κοινωνικά και προσωπικά ενδιαφέροντα και στόχους.

Στα χρονικά πλαίσια που διατίθενται για να προσεγγίσουμε το θέμα των διαρροών σε επίπεδο αιτιών θα εστιάσουμε σε δύο βασικές πηγές. Η πρώτη αφορά στις ετήσιες εκθέσεις των προϊσταμένων των διοικητικών σχημάτων που υλοποιούν προγράμματα δια βίου στην Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, την τελευταία πενταετία, καθώς και στις εκθέσεις αξιολόγησης (εσωτερικές και εξωτερικές) που υπάρχουν διαθέσιμες για τα συγκεκριμένα προγράμματα.

Από την μελέτη και την ανάλυση των αναφορών, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε πιθανά αίτια και κυρίως θα προσδιορίσουμε τα πιθανά προβλήματα που θα πρέπει να διερευνηθούν σε μία αναλυτική και μεθοδευμένη έρευνα ανάλογης χρονικής διάρκειας.

Την δεύτερη πηγή πληροφόρησης αποτελούν οι προϊστάμενοι και οι εκπαιδευτές που υλοποιούν προγράμματα δια βίου στη Γ.Γ.Ε.Ε. καθώς και οι σχεδιαστές - επόπτες των συγκεκριμένων προγραμμάτων σε επίπεδο κεντρικής υπηρεσίας.

Σε συνάντηση μαζί τους, και με την συμμετοχή έως 5 προϊσταμένων, 5 εκπαιδευτών και 5 στελεχών της κεντρικής υπηρεσίας και με εστιασμένο πλαίσιο διαλόγου θα προσεγγίσουμε τα πιθανά αίτια των διαρροών, όπως η ομάδα αυτή έχει αντιληφθεί ή έχει καταγράψει ή εκτιμά ότι μπορεί να είναι.

Από τα στοιχεία των 2 αυτών πηγών θα γίνει προσπάθεια να διατυπωθούν βασικές καταρχήν εκτιμήσεις και κυρίως να διαμορφωθεί το πλαίσιο με το οποίο θα έχουμε αξιόπιστα στοιχεία για να υποστηριχθούν πολιτικές και να βελτιωθούν ή να τροποποιηθούν στρατηγικές που στόχο θα έχουν την αύξηση της συμμετοχής των ενηλίκων στα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης.

Τα ποιοτικά δεδομένα της διαρροής και η μεθοδολογία εντοπισμού και αξιοποίησής τους

Ευθύς εξαρχής πρέπει να διευκρινίσουμε ότι τα συμπεράσματα της μελέτης αυτής, ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της διαρροής στην δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση και ειδικά στα προγράμματα που εφαρμόζονται στα Κ.Ε.Ε. της Γ.Γ.Ε.Ε. αποτελούν μόνο ενδείξεις και σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να

θεωρηθούν πλήρως αξιόπιστα συμπεράσματα τα οποία υποστηρίζονται από δομημένη επιστημονική έρευνα.

Λαμβάνοντας υπόψη το ελάχιστο χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο η ερευνητική ομάδα ήταν αναγκασμένη να ολοκληρώσει τη μελέτη καθώς και τις πιεστικές ημερομηνίες παράδοσης των υποέργων, ο διαθέσιμος πραγματικός χρόνος ήταν ικανός μόνο για ανίχνευση του πεδίου, κατά συνέπεια δεν ήταν δυνατόν να σχεδιαστεί και να πραγματοποιηθεί σε μια πρωτογενής έρευνα στην οποία θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε με ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις ένα ικανό δείγμα ατόμων που διέρρευσαν από τα προγράμματα αυτά και να διερευνήσουμε αξιόπιστα τα αίτια της διαρροής (κατά περιοχή, πληθυσμιακή ομάδα και κατά ομάδα προγραμμάτων).

Εφόσον ήταν αδύνατο να σχεδιαστεί μια εμπειριστατωμένη και πλήρης πρωτογενής έρευνα, προσπαθήσαμε να ανιχνεύσουμε πραγματικά κατά το δυνατόν στοιχεία, που έχουν καταγραφεί σε διάφορες αξιολογήσεις των προγραμμάτων αυτών και στις αναφορές των υπευθύνων που διαχειρίζονται τα συγκεκριμένα προγράμματα. Και σ' αυτή μας την προσπάθεια, υπήρξαν προβλήματα δεδομένου ότι εξωτερικές αξιολογήσεις οι οποίες θα μπορούσαν να μας οδηγήσουν σε συμπεράσματα για τα αίτια της διαρροής δεν υπήρχαν ή δεν δόθηκαν, παρά το γεγονός ότι κατά την συζήτηση ανίχνευσης υπαρχόντων πηγών δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι υπάρχουν σχετικές αξιολογήσεις στους αρμόδιους φορείς χρηματοδότησης και υλοποίησης των συγκεκριμένων προγραμμάτων.

Εκτός των ποσοτικών στοιχείων, τα οποία υπήρχαν σε επάρκεια στις υπηρεσίες της Γ.Γ.Ε.Ε. οι μόνες διαθέσιμες πλέον πηγές ήταν οι αναφορές των Προϊσταμένων και των Υπευθύνων Εκπαίδευσης των Κ.Ε.Ε. Ειδικότερα αναφέρονται τα εξής βασικά σημεία (ποιοτικού χαρακτήρα) τα οποία είναι αποκαλυπτικά της υπάρχουσας κατάστασης,:

- τα πρόσωπα που καλύπτουν τις συγκεκριμένες θέσεις σε κάθε Κ.Ε.Ε. είναι αρμόδια να παρακολουθούν τα προγράμματα που υλοποιούν τόσο σε ποσοτικό όσο και σε ποιοτικό αντικείμενο.
- παρακολουθώντας τα ημερήσια απουσιολόγια εντόπιζαν τους εκπαιδευόμενους που απουσίαζαν, με τους οποίους είχαν τηλεφωνική επαφή για να πληροφορηθούν την πρόθεσή τους για την συνέχεια συμμετοχής τους στα προγράμματα. Προφανώς για περιπτώσεις διακοπής της

παρακολούθησης, μέσω αυτής της διαδικασίας, ανίχνευαν στις περισσότερες περιπτώσεις και τα αίτια της διακοπής.

- επί πλέον σε τακτικές συναντήσεις με τους εκπαιδευτές των προγραμμάτων που λειτουργούσαν, συζητούσαν τα προβλήματα διαρροών και ιδιαίτερα για τμήματα που διέκοπταν την λειτουργία τους λόγω μεγάλης διαρροής.
- με βάση τα παραπάνω δεδομένα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι αναφορές και οι πληροφορίες που μπορούν να συγκεντρωθούν από τα συγκεκριμένα πρόσωπα είναι πραγματικές και αξιόπιστες και θα μπορέσουμε να διατυπώσουμε ενδεικτικά συμπεράσματα για των σύνολο των προγραμμάτων των Κ.Ε.Ε.
- από την επεξεργασία των ποσοτικών στοιχείων προσδιορίστηκαν περιοχές στις οποίες λειτουργούν Κ.Ε.Ε. με μεγάλη διαρροή συγκριτικά με τις αρχικές εγγραφές στα προγράμματα δια βίου Εκπαίδευσης.
- στις περιοχές αυτές εστίασαμε το ενδιαφέρον μας για να μπορέσουμε να προσδιορίσουμε τα αίτια των διαρροών από τα συγκεκριμένα προγράμματα.
- με βάση την παραπάνω προσέγγιση, θα εντοπιστούν 10 Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων με διαρροή μεγαλύτερη από τον μ.ο. της περιφέρειας που ανήκουν, και θα εξεταστούν τουλάχιστον 20 εκθέσεις Προϊσταμένων και Υπευθύνων εκπαίδευσης
- θα πάρουμε συνεντεύξεις με την βοήθεια ερωτηματολογίου από τουλάχιστον 10 απ' αυτούς (προϊσταμένους και υπευθύνους εκπαίδευσης).
- τέλος θα διοργανώσουμε ένα focus group με στελέχη από την περιφέρεια προκειμένου να ελέγξουμε ή/και να συμπληρώσουμε τα αποτελέσματά μας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΚΑΝΕΠ
ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΦΟΡΕΩΝ
ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

*Επωνυμία
φορέα*

Έδρα φορέα

Τηλέφωνο - fax

Email

Πίνακας Ι

*Εποπτεύουσα
Αρχή
Σκοπός του φορέα
-δραστηριότητες
(όπως αναφέρεται
στο καταστατικό
του ή στον ιδρυτικό
του νόμο).*

*Νομοθετικό
πλαίσιο
λειτουργίας (
νόμοι, Π.Δ., Υ.Α,
με τους
αντίστοιχους
αριθμούς ΦΕΚ)*

Πίνακας ΙΙ

*Αρμοδιότητες
φορέα
(Σημειώστε με x)*

A) Σχεδιασμού προγραμμάτων
B) Υλοποίησης προγραμμάτων

*Τα προγράμματα
που σχεδιάστηκαν
ή υλοποιήθηκαν
αφορούσαν :
(Σημειώστε με x)*

A) Αρχική κατάρτιση **B)** Συνεχιζόμενη κατάρτιση
Γ) Εκπαίδευση
Ενηλίκων

*Διαθέτει ο φορέας δομή υλοποίησης των
προγραμμάτων; (Σημειώστε με x)*

Ναι Όχι

Αν ο φορέας διαθέτει δομή υλοποίησης τότε συμπληρώστε τον επόμενο πίνακα

*Επωνυμία
Δομής*

*Έδρα Δομής
Στοιχεία
Επικοινωνίας
Παραρτήματα*

*Στοιχεία
επικοινωνίας
Κατηγορία
προγραμμάτων
που
υλοποιούνται
από τη δομή
Σημειώστε με x
την κατηγορία
προγραμμάτων*

A) Αρχικής Κατάρτισης

B) Συνεχιζόμενης κατάρτισης

Γ) Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Πίνακας III

Συμπληρώστε στον παρακάτω πίνακα (ή επισυνάψτε εκτύπωση ηλεκτρονικού αρχείου) τα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης ή κατάρτισης στα οποία ο φορέας είναι διαχειριστής και σχεδιάστηκαν ή υλοποιήθηκαν από τον φορέα την τελευταία 5ετία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΤΟΧΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ
-------------------------------------	---------------------------------	-----------------------------	--

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Εσχάρα αποδελτίωσης

Ταυτότητα της έρευνας

- Τίτλος: Υπό τη μορφή πλήρους βιβλιογραφικής αναφοράς
- Επιστημονικός Υπεύθυνος
- Ερευνητική Ομάδα
- Ερευνητικό θέμα/ερώτημα
- Διάρκεια και περίοδος διεξαγωγής της έρευνας
- Φορέας χρηματοδότησης
- Φορέας εκπόνησης
- Έκταση βιβλιογραφίας (κατανομή ελληνικών και ξενόγλωσσων αναφορών)
- Εντοπισμός (ιστοσελίδα στο διαδίκτυο, βιβλιοθήκη, ίδρυμα, κλπ)

Στοιχεία μεθοδολογίας

- Είδος έρευνας (εμπειρική, βιβλιογραφική επισκόπηση, δευτερογενής ανάλυση δεδομένων)
- Είδος (ποσοτική-ποιοτική, ερευνητικά εργαλεία- ειδικότερα στοιχεία μεθόδου π.χ. ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, κλπ).
- Δείγμα
- Δείγμα (μέθοδος δειγματοληψίας και χωρική διάσταση: τοπικό, περιφερειακό, εθνικό επίπεδο)
- Πρόσθετες πηγές δεδομένων (άλλες έρευνες, φορείς, κεντρική διοίκηση, Τ.Α, επιχειρήσεις, διεθνικοί οργανισμοί)

Αποτελέσματα

- Κύρια αποτελέσματα (Key findings)
- Σύγκριση των αποτελεσμάτων με άλλες συναφείς έρευνες (ενσωματωμένα στοιχεία στην ίδια την έρευνα ή με βάση τη γνώση του αναλυτή).

Προτάσεις πολιτικής

- Επωφελούμενοι κοινωνικοί φορείς
- Προβλεπόμενες διαδικασίες εφαρμογής
- Ενδεχόμενες εξειδικεύσεις (π.χ. τοπικοί ή χρονικοί περιορισμοί).

Γενικό Σχόλιο

Γενική αποτίμηση της εργασίας με βάση α) το θεματικό της εύρος, β) τη σύνδεσή της με τη θεωρία, γ) τη σύνδεσή της με τη διεθνή εμπειρία, δ) την τεκμηρίωσή της και ε) την τεχνική της αρτιότητα.